

מסכת ברכות פרק תמישי

משנה:

5 אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש.
תסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים,
כדי שיכוננו את לבם למקום.
אפלו המלך שואל בשלומו, לא ישיבנו,
ונאפלו נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק.

10 גמרא:

מנא הני מלי?

אמר רבי אלעזר:

דאמר קרא:

15 "והיא מרת נפש".

ממאי?

הלמא חנה שאני, דהות מרירא לבא טובא!

אלא, אמר רבי יוסי ברבי חנינא:

מהכא:

20 "ונאני ברב תסידך אבוא ביתך,

אשתחנה אל היכל קדשך ביראתך".

ממאי?

הלמא דוד שאני, דהנה מצער נפשיה ברחמי טובא!

אלא, אמר רבי יהושע בן לוי:

25 מהכא:

השתחוו ליי בהדרת קדש.

אל תקרי בהדרת, אלא בהדרת.

ממאי?

הלמא לעולם אימא לך תדרת ממש!

30 כי הא דרב יהודה הנה מצגן נפשיה, וחדר מצלי.

אלא, אמר רבי נחמן בר יצחק:

מהכא:

עבדו את יי בִּירָאָה וְגִילּוֹ בְרַעְדָּה.
מאי "וְגִילּוֹ בְרַעְדָּה"?
אמר רב אדא בר מתנא אמר רב:
במקום גילה, שם תהא רעדה.

5

אביי הוה יתיב קמיה דרבה,
חזייה דהנה קא ברח טובא, אמר:
"וְגִילּוֹ בְרַעְדָּה" כתיב!
אמר ליה:

10

אנא, תפלין מנחנא.

רבי ירמיה הוה יתיב קמיה דרבי זירא,
חזייה דהנה קא ברח טובא, אמר ליה:
"בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתֵר" כתיב,
אמר ליה:

15

אנא, תפלין מנחנא.

מר בריה דרבנא עבד הלולא לבריה,
חזנהו לרבנן דהוה קבדחי טובא. [לא].
אייתי פסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי,
ותבר קמיהו ואעציבו.

20

רב אשי עבד הלולא לבריה,
חזנהו לרבנן דהוה קבדחי טובא.
אייתי פסא דזוגיתא חיותא ותבר קמיהו ואעציבו.

25

אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטא בהלולא דמר בריה דרבנא:
לישרי לן מר!

אמר להו:

30

ני לן דמיתנן! ני לן דמיתנן!
אמרי ליה:

אָנן מַה נַעֲנִי בְּתַרְדּוֹ?

אָמַר לְהוֹ:

הִי תוֹרָה וְהִי מִצְוָה, דְּמִגְנוּ עָלֶיךָ.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי:

אָסוּר לְאָדָם שְׂיִמְלֵא שְׁחוֹק פִּיּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, שְׁנֵאמַר:

אִז יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ וְלִשְׁוֹנֵנוּ רַגְוָה.

אִימְתִי? בְּזִמְנָן שְׂיִאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְּדִיל יִי לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהִים.

אָמְרוּ עָלָיו עַל רִישׁ לְקִישׁ,

שְׁמִימְרוּ לֹא מִלֵּא שְׁחוֹק פִּיּוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה,

מִכִּי שְׁמַעְתָּ מִרַבִּי יוֹחָנָן רַבִּינָה.

תְּנוּ רַבָּנָן:

אֵין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל,

לֹא מִתּוֹף דִּין וְלֹא מִתּוֹף דְּבַר הַלְכָה,

אַל מִתּוֹף הַלְכָה פְּסוּקָה.

וְהֵיכִי דְמִי הַלְכָה פְּסוּקָה?

אָמַר אַבְי:

כִּי הָא דְרַבִּי זִירָא, דְּאָמַר רַבִּי זִירָא:

בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הִחְמִירוּ עַל עֲצָמָן,

שְׁאַפְלוּ רוֹאוֹת טַפְתָּ דָם כַּחֲרָדֵל,

יּוֹשְׁבַת עָלֶיהָ שְׁבַעָה נְקִיִּים.

רַבָּא אָמַר:

כִּי הָא דְרַב הוֹשַׁעְיָא, דְּאָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא:

מַעֲרִים אָדָם עַל תְּבוּאָתוֹ וּמְכַנְיָסָהּ בְּמוֹץ שְׁלֵה,

כְּדִי שְׁתֵּהָא בְּהִמְתּוֹ אוֹכְלֵת וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר.

וְאִי בְּעִיתָ, אִימָא כִּי הָא דְרַב הוֹנָא,

דְּאָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַבִּי זְעִירָא:

הַמְקִיזוּ דָם בְּבִהְמַת קְדָשִׁים, אָסוּר בְּהִנָּאָה וּמוֹעֲלִין בּוֹ.

רַבָּנָן עֲבָדִי פְּמַתְנִיתִין,

רַב אָשִׁי עֲבִיד כְּבָרִיתָא.

תְּנוּ רַבָּנָן:

וְאִין עוֹמְדִין לְהַתְּפַלֵּל
לֹא מִתּוֹף עֲצָבוֹת,
וְלֹא מִתּוֹף עֲצָלוֹת,
וְלֹא מִתּוֹף שְׁחוֹק,
5 וְלֹא מִתּוֹף שִׁיחָה,
וְלֹא מִתּוֹף קְלוֹת רֹאשׁ,
וְלֹא מִתּוֹף דְּבָרִים בְּטָלִים,
אַלֶּא מִתּוֹף שְׂמִיחָה שֶׁל מִצְוָה.
וְכֵן לֹא יִפְטֹר אָדָם מִמְּחִירוֹ
10 לֹא מִתּוֹף שִׁיחָה,
וְלֹא מִתּוֹף שְׁחוֹק,
וְלֹא מִתּוֹף קְלוֹת רֹאשׁ,
וְלֹא מִתּוֹף דְּבָרִים בְּטָלִים,
אַלֶּא מִתּוֹף דְּבַר הַלְּכָה,
15 שֶׁכֵּן מְצִינּוּ בַּנְּבִיאִים הַרְאֵשׁוֹנִים,
שֶׁסִּימוּ הַבְּרִיּוֹת בְּדַבְּרֵי שְׂבַח וְתַנְחוּמִים.
וְכֵן תִּנָּא מְרִי בַר בְּרַיָּה דְרַב הוֹנָא בְרַיָּה דְרַבִּי יְרֵמְיָה בַר אֲבָא:
אַל יִפְטֹר אָדָם מִמְּחִירוֹ אֶלֶּא מִתּוֹף דְּבַר הַלְּכָה,
שֶׁמִּתּוֹף כֶּף זוֹכְרָהּ.
20 כִּי הָא דְרַב כְּתִנָּא,
אַלְוִיָּה לְרַב שִׁימִי בַר אֲשִׁי מִפּוּם נַהֲרָא עַד בִּי צְנִיתָא דְכָבֵל.
כִּי מִטָּא לְהֶתֶם, אָמַר לִיה:
מַר, וְדַאי דְאֲמַרִי אֲנָשִׁי,
הֲנִי צְנִיתָא דְכָבֵל, אֵיתְנָהּ מֵאָדָם הַרְאֵשׁוֹן וְעַד הַשְּׂתָא?
25 אָמַר לִיה:
אַדְפְּרַתֵּן מִלְתָּא דְרַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא,
דְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא:
מֵאֵי דְכָתִיב:
בְּאַרְצָן אֲשֶׁר לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם.
30 וְכִי מֵאַחַר הָלֹא עָבַר, הֵיאָף יָשַׁב?
אַלֶּא לוֹמַר לָךְ,
כֹּל אֲרָץ שְׂגוּר עָלֶיהָ אָדָם הַרְאֵשׁוֹן לְיָשׁוּב, נִתְיַשְׁבָּה,

וְכָל אֶרֶץ שְׂלֵא גָזַר עָלֶיהָ אָדָם הִרְאִשׁוֹן לִישׁוּב, לֹא נִתְיַשְׁבָּה.
רַב מְרֻדְבֵי אֱלֹוִיָּה לְרַב שִׁמְי בֵּר אֲשֵׁי מִהַגְרוּנְיָא וְעַד בֵּי כִפְי,
וְאָמְרֵי לֵה עַד בֵּי דְיֹרְא.

5 תְּנוּ רַבָּנָן:

הַמְתַּפְּלֵל, צְרִיף שֵׁיכְנֹן אֶת לְבוֹ לְשָׁמַיִם.
אָבָא שְׂאוּל אֹמֵר:

סִימָן לְדַבְרֵי "תְּכִינ לְבָם תִּקְשִׁיב אֲזַנְךָ".
תְּנִיָּא:

10 אָמַר רַבִּי יְהוּדָה:

כָּף הָיָה מְנַהֵגוּ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא,

כְּשֶׁהָיָה מִתְּפַלֵּל עִם הַצְּבוּר,

הָיָה מְקַצֵּר וְעוֹלָה, מִפְּנֵי טַרַח צְבוּר;

וּכְשֶׁהָיָה מִתְּפַלֵּל בֵּינוֹ לְבֵין עֲצָמוֹ,

15 אָדָם מְנִיחוֹ בְּנוֹיָת זֹו וּמוֹצְאוֹ בְּנוֹיָת אַחֲרָת.

וְכָל כָּף לְמָה? מִפְּנֵי כְּרִיעוֹת וְהַשְׁתַּחֲוִיּוֹת.

אָמַר רַבִּי חֲזִיא בֵּר אָבָא:

לְעוֹלָם יִתְפַּלֵּל אָדָם בְּבֵית שֵׁישׁ בּוֹ חִלּוּנוֹת, שְׁנֵאָמַר:

20 וְכוּיִן פְּתִיחֵן לֵה בְּעֵלִיתָה נִגְד יְרוּשָׁלַם.

יְכוּל יִתְפַּלֵּל אָדָם כָּל הַיּוֹם כָּלוֹ?

כָּבֵר מִפְּרָשׁ עַל יְדֵי הַנִּיּוֹל:

וְזִמְנִין תְּלַתָּה בְּיוֹמָא,

הוּא כְּרִף עַל בְּרַכּוּהֵי וּמְצַלָּא וּמוֹדָא קָדָם אֱלֹהֵה.

25 יְכוּל מִשְׁבָּא לְגוּלָה הוֹחֲלָה?

כָּבֵר נְאָמַר:

דֵּי תְּנָא עֲבַד מִן קְדָמַת דְּנָה.

יְכוּל יִתְפַּלֵּל אָדָם לְכָל רוּחַ שִׁירְצָה?

תְּלַמַּד לּוֹמַר, נִגְד יְרוּשָׁלַם.

30 יְכוּל יְהָא כּוּלְלָן בְּבֵת אַחַת?

כָּבֵר מִפְּרָשׁ עַל יְדֵי דְוֹד, דְּכַתִּיב:

עֲרַב וּבָקֵר וְצִהְרִים אֲשִׁיחָה וְאֶהְמָה וַיִּשְׁמַע קוּלִי.

יכול ישמע קולו בתפלתו?

כבר מפרש על ידי חנה, שנאמר:
וקולה לא ישמע.

יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל?

5

כבר מפרש על ידי שלמה, שנאמר:
לשמוע אל הרנה ואל התפלה.
רנה, זו תפלה, תפלה, זו בקשה.

אין אומר דבר בקשה אחר אמת ויציב,

10

אבל אחר התפלה, אפלו כסדר ודוי של יום הכפורים, אומר.
אתמר נמי:

אמר רב חיא בר אשי אמר רב:

אף על פי שאמרו: שואל אדם צרכיו בשומע תפלה,

אם בא לומר אחר תפלתו אפלו כסדר של יום הכפורים, אומר.

15

אמר רב המנוא:

כמה הלכתא גברתא איכא למשמע מהני קראי דחנה:

"וחנה היא מדברת על לבה."

מכאן למתפלל, צריך שיכונן לבו.

20

"רק שפתייה נעות."

מכאן למתפלל שיחתך בשפתיו.

"וקולה לא ישמע."

מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו.

"זיחשבה עלי לשפחה",

25

מכאן ששכור אסור להתפלל.

"ניאמר אליה עלי:

עד מתי תשתכרין? הסירי את ייגך מעליך."

אמר רבי אלעזר:

מכאן לרואה בתברו [לא:] דבר שאינו הגון, צריך להוכיחו.

30

"ותען חנה ותאמר: לא אדני."

אמר עולא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא:

אמרה ליה:

לא אָדוֹן אַתָּה בְּדָבָר זֶה,
וְלֹא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרֵה עָלַיךָ,
שְׂאֵתָה חוֹשְׁדָנִי בְּדָבָר זֶה.
אֵיכָא דְאָמְרִי, הֲכִי אָמְרָה לִיָּה:

5

לא אָדוֹן אַתָּה,
לָאוּ אֵיכָא שְׂכִינָה וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ גִּבְרָךְ,
שְׂדַנְתָּנִי לְכַף חוֹבָה וְלֹא דְנַתָּנִי לְכַף זְכוּת,
מִי לֹא יְדַעְתָּ ה' "אִשָּׁה קִשְׁת רוּחַ אֲנֹכִי וַיִּינן וְשָׁכַר לֹא שְׁתִּיתִי".
אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר:

10

מִכָּאן לְנִחְשָׁד בְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ, שְׂצָרִיךְ לְהוֹדִיעֵו.
"אַל תִּתֵּן אֶת אֲמַתְךָ לְפָנַי בַּת בְּלִיעֵל".
אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר:

15

מִכָּאן לְשִׁכּוּר שְׂמַתְפַּלְל, כְּאֵלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה.
כְּתִיב הֲכֵא "לְפָנַי בַּת בְּלִיעֵל",
וְכִתִּיב הֲתֵם "יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיעֵל מִקִּרְבְּךָ",
מֵה לְהִלָּן עֲבוּדָה זָרָה, אִף כָּאן עֲבוּדָה זָרָה.
"וַיַּעַן עָלַי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם".
אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר:

20

מִכָּאן לְחוֹשֵׁד אֶת תְּבִירוֹ בְּדָבָר שְׂאִין בּוֹ, שְׂצָרִיךְ לְפִיֶּסוּ;
וְלֹא עוֹד, אֲלֹא שְׂצָרִיךְ לְבָרְכוֹ, שְׂנֹאֲמַר:
"וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת שְׁלֹתְךָ".

25

"וַתִּדַּר נָדָר וַתֹּאמֶר יי צְבָאוֹת"
אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר:
מִיּוֹם שְׂבָרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ,
לֹא הָיָה אָדָם שְׂקִרְאוֹ לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא צְבָאוֹת,
עַד שְׂבָאָתָה חֲנָה וַקְּרָאתוּ צְבָאוֹת.
אָמְרָה חֲנָה לְפָנַי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

30

רַבּוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִכָּל צְבָאֵי צְבָאוֹת שְׂבָרָאתָ בְּעוֹלָמְךָ,
קִשָּׁה בְּעֵינֶיךָ שְׂתִתֵּן לִי בֵּן אֶחָד!
מְשָׁל לְמָה הַדְּבָר דּוּמָה,
לְמַלְךְ בְּשׂוֹר וְדָם שְׂעָשָׂה סְעוּדָה לְעַבְדֵּיו,

בא עני אחד ועמד על הפתח. אמר להם:

תנו לי פרוסה אחת!

ולא השגיחו עליו.

החק ונכנס אצל המלך, אמר לו:

אדוני המלך, מכל סעודה שעשית,

קשה בעיניך לתן לי פרוסה אחת!

5

”אם ראה תראה”,

אמר רבי אלעזר:

10

אמרה חנה לפני הקדוש ברוך הוא:

רבנו של עולם, אם ראה, מוטב, ואם לאו, תראה,

אלך ואסתר בפני אלקנה בעלי,

וכיון דמסתרגא משקו לי מי סוטה,

ואי אתה עושה תורתך פלסטר,

15

שנאמר: ”ונקתה ונזרעה זרע”,

הניחא למאן דאמר ”אם היתה עקרה נפקדת”, שפיר,

אלא למאן דאמר

”אם היתה יולדת בצער יולדת ברוח, נקבות, יולדת זכרים,

שחורים יולדת לבנים, קצרים יולדת ארוכים”,

20

מאי איכא למימר?

דתניא:

ונקתה ונזרעה זרע,

מלמד שאם היתה עקרה, נפקדת,

הברי רבי ישמעאל.

25

אמר לו רבי עקיבא:

אם כן, ילכו כל הערות פלן ויסתרו,

וזו שלא קלקלה נפקדת!

אלא מלמד שאם היתה יולדת בצער, יולדת ברוח,

קצרים, יולדת ארוכים,

30

שחורים, יולדת לבנים, אחד, יולדת שנים.

מאי ”אם ראה תראה”?

הברה תורה כלשון בני אדם.

”בעני אמתך”, וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת אֲמַתְךָ וְנִתְתָּה לְאֲמַתְךָ,

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי חֲנִינָא,

שֶׁלֹּשׁ אֲמָתוֹת הִלְלוּ לְמָה?

5

אֲמָרָה חֲנָה לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁלְשָׁה בְדָקִי מִיְתָה בְּרָאָתָּ בְּאִשָּׁה,

וְאָמַרְי לָהּ שֶׁלְשָׁה דְבָקִי מִיְתָה,

וְאֵלּוּ הֵן: נְדָה וְחִלָּה וְהִדְלַקְתָּ הַגֵּר;

כָּלוּם עֲבַרְתִּי עַל אַחַת מֵהֵן?

10

”וְנִתְתָּה לְאֲמַתְךָ זָרַע אֲנָשִׁים”,

מֵאִי זָרַע אֲנָשִׁים?

אָמַר רַב:

גִּבְרָא בְּגִבְרִין.

15

וּשְׂמוּאֵל אָמַר:

זָרַע שְׂמוּשַׁת שְׁנֵי אֲנָשִׁים,

וּמֵאֵן אֵינּוֹן? שְׂאוּל וְדָוִד.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:

זָרַע שְׂשֻׁקוּל כְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים,

20

וּמֵאֵן אֵינּוֹן? מִשָּׂה וְאַהֲרֹן, שְׁנֵי אָמַר:

מִשָּׂה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׂמוּאֵל בְּקוֹרְאֵי שְׂמוֹ,

וְרַבֵּנָן אָמַרְי:

זָרַע אֲנָשִׁים, זָרַע שְׂמִבְלַע בֵּין אֲנָשִׁים.

כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמַר:

25 לֹא אַרְוֶךָ וְלֹא גוֹיץ וְלֹא קֶטֶן וְלֹא אֵלֶם וְלֹא צָחוּר וְלֹא גִיחוּר וְלֹא תָכֶם וְלֹא טַפְשׁ.

”אֲנִי הָאִשָּׁה הַנֹּצֶבֶת עִמָּכָה בְּזָה”,

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי:

מִכָּאֵן שְׂאָסוּר לִישֵׁב בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת שֶׁל תְּפִלָּה.

30

”אֵל הַנֶּעַר הַזֶּה הִתְפַּלְלָתִי”,

אמר רבי אלעזר:

שמואל, מורה הלכה לפני רבו היה, שנאמר:

וישחטו את הפר ויביאו את הנער אל עלי.

משום דוישחטו את הפר, הביאו הנער אל עלי.

אלא אמר להן עלי:

קראו כהן, ליתי ולשחוט!

חזנהו שמואל ההו מהדרי בתר פהן למשחט, אמר להו:

למה לכו לאהדורי בתר כהן למשחט,

שחיטה בזר פשרה!

איתוה לקמיה דעלי, אמר ליה:

מנא לך הא?

אמר ליה:

מי כתיב "ושחט הפהן"?

"והקריבו הפהנים" כתיב, מקבלה ואילף מצנת כהנה;

מכאן לשחיטה שפשרה בזר.

אמר ליה:

מימר שפיר קא אמרת,

מיהו, מורה הלכה בפני רבך את,

וכל המורה הלכה בפני רבו תיב מיתה.

אתיא חנה וקא צוחה קמיה:

אני האשה הנצבת עמכה בזה להתפלל אל יי!

אמר לה:

שבקי לי האענשיה,

ובעינא רחמי, ויהיב ליה רבא מגיה!

אמרה ליה:

אל הנער חנה התפללתי.

וחנה היא מדברת על לבה.

אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא:

על עסקי לבה;

אמרה לפניו:

רבנו של עולם, כל מה שבראת באשה,

לא בראת דבר אחד לבטלה:
עינים לראות, ואזנים לשמע,
חטם לקריח, פה לדבר, ידים לעשות בהם מלאכה,
רגלים להתלך בהן, וידים להניק בהן;
5 הדדים הללו שנתת על לבי, למה? לא להניק בהן?
תן לי בן ואניק בהן!

ואמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא:
כל היושב בתענית בשבת, קורעין לו גזר דינו של שבועים שנה,
10 ואף על פי כן חוזרין ונפרעין ממנו דין ענג שבת.
מאי תקנתיה?
אמר רב נחמן בר יצחק:
ליתב תעניתא לתעניתא.

ואמר רבי אלעזר:
15 חנה הטיחה דברים כלפי מעלה, שנאמר:
ותתפלל על יי,
מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה.
ואמר רבי אלעזר:
20 אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר:
ואתה הסבת את לבם אחרנית.
אמר רבי שמואל בר רבי יצחק:
מנין שתזר הקדוש ברוך הוא והודה לו לאליהו? [לב]:
דכתיב:
25 ואשר הרעתי.

אמר רבי תמא ברבי חנינא:
אלמלא שלש מקראות הללו,
נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל.
30 תד דכתיב:
ואשר הרעתי,
ותד דכתיב:

הנה כחמר ביד היוצר פן אתם בידו בית ישראל,

וחד הכתיב:

והסרתי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר,

רב פפא אמר מהכא:

5 ואת רוחי אתן בקרבכם ועשיתי את אשר בחקי תלכו.

ואמר רבי אלעזר:

משה הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר:

ויתפלל משה אל יי אל תקרי אל יי אלא על יי,

10 שפן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עינין ולעינין אלפין.

דבי רבי ינאי אמרי מהכא:

ודי זקב. מאי "ודי זקב"?

אמרי דבי רבי ינאי:

כף אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:

15 רבונו של עולם,

בשביל פסך וזקב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די,

הוא גרם שעשו את העגל.

אמרי דבי רבי ינאי:

אין ארי נוהם מתוך קפה של תבן,

20 אלא מתוך קפה של בשר.

אמר רבי אושעיא:

משל לאדם שהיתה לו פרה כחושה ובעלת אברים.

האכילה פרשינין, והיתה מבעטת בו.

25 אמר לה:

מי גרם לך שתהי מבעטת בי?

אלא פרשינין שהאכלתיך!

אמר רבי חי'א בר אבא אמר רבי יוחנן:

30 משל לאדם אחד שהיה לו בן.

הרחיצו וסכו והאכילו והשקהו,

ותלה לו כיס על צוארו והושיבו על פתח של זונות.

מה יעשה אותו הבן שלא יחטא?

אמר רב אחא בריה דרב הונא אמר רב ששת:

הינו האמרי אנשי "מלי כרסיה, זני בישי", שנאמר:

כמרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על כן שכחוני.

רב נחמן אמר מהכא:

ורם לבך ושכחת את יי,

ורבנן אמרי מהכא:

ואכל ושבע ודשן ופנה,

ואי בעית, אימא מהכא:

וישמן ישרון ויבצעט.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה?

שנאמר:

וכסף הרביתי לה וזהב עשו לפעל.

נדבר יי אל משה לך רד,

מאי "לך רד"?

אמר רבי אלעזר:

אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה:

משה, רד מגדלתך!

כלום נתתי לך גדלה אלא בשביל ישראל?

ועכשיו ישראל חטאו, אתה, למה לי?

מיד תשש פחו של משה ולא היה לו פת לדבר.

וכיון שאמר "הרף ממני ואשמדם",

אמר משה, דבר זה תלוי בי?

מיד עמד ונתחזק בתפלה ובקש רחמים.

משל למלך שפעס על בנו והיה מכהו מפה גדולה,

והיה אוהבו יושב לפניו ומתירא לומר לו דבר.

אמר המלך אלמלא אוהבי זה שיושב לפני, הרגתיך!

אמר, דבר זה תלוי בי? מיד עמד והצילו.

וַעֲתָה הַנִּיחָה לִּי וַיַּחַר אֶפְרַיִם בָּהֶם וַאֲכַלְם וַאֲעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל וְגוֹי,
אָמַר רַבִּי אֶבְרָהָם:

אֲלֵמָלָא מִקְרָא כְּתוּב, אֵי אֶפְשָׁר לְאָמְרוּ!
מְלַמֵּד שֶׁתְּפָסוּ מִשָּׁה לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

5 כְּאֵדָם שֶׁהוּא תוֹפֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּבִגְדוֹ, וְאָמַר לְפָנָיו:
רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֵין אָנִי מַנִּיחָךְ עַד שֶׁתִּמְחַוֵּל וְתִסְלַח לָהֶם!

וַאֲעֲשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָדוֹל וְגוֹי,
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

10 אָמַר מִשָּׁה לְפָנָי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, וּמָה כֶּסֶף שֶׁל שְׁלֹשׁ רִגְלִים
אֵינוֹ יָכוֹל לְעֲמוֹד לְפָנֶיךָ בְּשַׁעַת כְּעֶסֶךָ,
כֶּסֶף שֶׁל רִגְלֵי אַחַת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!
וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שְׂיֵשׁ בֵּי בִשְׁתֵּי פָנִים מְאֻבּוֹתֵי,
15 עֲכָשׁוּ יֵאמְרוּ:

רְאוּ פִּרְנָס שֶׁהֶעֱמִיד עֲלֵיהֶם,
בְּקֵשׁ גְּדֻלָּה לְעֲצֻמוֹ וְלֹא בְּקֵשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים.

וַיַּחַל מִשָּׁה אֶת פָּנָיו יי,

20 אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
מְלַמֵּד שֶׁעֲמַד מִשָּׁה בְּתַפְלָה לְפָנָי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁהִחְלָהּ.
וְרַב אָמַר:

עַד שֶׁהִתִּיר לוֹ נְדָרוֹ,
כְּתִיב הִכָּא "וַיַּחַל" וְכִתִּיב הֵתֵם "לֹא יַחַל הַבְּרוּ",
25 וְאָמַר מֶר:

הוּא אֵינוֹ מִיַּחַל, אֲבָל אַחֲרַיִם מִחֲלִין לוֹ.
וּשְׂמוּאֵל אָמַר:

מְלַמֵּד שֶׁמְסַר עֲצֻמוֹ לְמִיתָה עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאמַר:
וְאִם אֵין מְחַנֵּי נָא מִסְפָּרְךָ.

30 אָמַר רַבָּא אָמַר רַב יִצְחָק:
מְלַמֵּד שֶׁהִחְלָה עֲלֵיהֶם מִדַּת רַחֲמִים.
וְרַבֵּן אָמַר:

מלמד שאמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:
רבונו של עולם, חלין הוא לך מעשות כדבר הזה!

ניחל משה את פני יי.

5

תניא:

רבי אליעזר הגדול אומר:

מלמד שעמד משה בתפלה לפני הקדוש ברוך הוא,
עד שאחתו אחילו.

מאי אחילו?

10

אמר רבי אלעזר:

אש של עצמות.

מאי אש של עצמות?

אמר אבוי:

אשתא דגרמי.

15

זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך
אשר נשבעת להם בך.

מאי "בך"?

אמר רבי אלעזר:

20

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:
רבונו של עולם,

אלמלא נשבעת להם בשמים ובארץ, הייתי אומר:

כשם ששמים וארץ בטלים, כך שבועתך בטלה,

ועכשיו שנשבעת להם בשמך הגדול,

25

מה שמך הגדול תי וקיים לעולם ולעולמי עולמים,
כך שבועתך קיימת לעולם ולעולמי עולמים.

ותדבר אליהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרת.

האי "אשר אמרת", "אשר אמרת" מבעי ליה!

30

אמר רבי אלעזר:

עד כאן דברי תלמיד, מפאן ואילך דברי הרב.

ורבי שמואל בר נחמני אומר:

אלו ואלו הברי תלמיד,
אלא כף אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:
רבנו של עולם,

5

הברים שאמרת לי "לך אמור להם לישראל" בשמי,
הלכתי ואמרת להם בשמי,
עכשו מה אני אומר להם?

מבלתי יכלת יי.

"יכל יי" מבעי ליה!

10

אמר רבי אלעזר:

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא:
רבנו של עולם, עכשו יאמרו אמות העולם:
תשש פחו פנקבה ואינו יכול להציל.

אמר הקדוש ברוך הוא למשה:

15

והלא כבר ראו נסים וגבורות שעשיתי להם על הים!
אמר לפניו:

רבנו של עולם, עדין יש להם לומר:

למלך אחד יכול לעמוד,

לשלישים ואחד מלכים אינו יכול לעמוד!

20

אמר רבי יוחנן:

מנין שתזור הקדוש ברוך הוא והודה לו למשה?
שנאמר:

ויאמר יי סלחתי פדברך,

תני דבי רבי שמעאל:

25

פדברך עתידים אמות העולם לומר כן.

אשרי תלמיד שרבו מודה לו.

ואולם חי אני,

אמר רבא אמר רב יצחק,

30

מלמד שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה:

משה, התינתני פדברך.

דַּרְשׁ רַבִּי שְׁמַלְאִי,

לְעוֹלָם יִסְדֵּר אָדָם שְׂבִיחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאַחַר כֵּן יִתְפַּלֵּל.

מִנְלָן? מִמַּשָּׁה, דִּכְתִּיב:

וְאַתְחַנֵּן אֶל יי בַּעַת הַהִיא,

5

וּכְתִיב:

אֲדַנִּי יי, אַתָּה הַחֵלוֹת לְהַרְאוֹת אֶת עֲבָדֶיךָ

אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יְדֶיךָ הַתְּזַקָּה,

אֲשֶׁר מִי אֵל בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וְכַגְּבוּרְתֶּךָ.

וּכְתִיב בַּתְּרִיָּה:

10

אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בָּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן,

הַהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן.

(סִימָן מַעֲשִׂיִּים צִדְקָה קַרְבָּן כַּהֲ"ן תַּעֲנִי"ת מִנַּע"ל בְּרַז"ל) [לֵב:]

15

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

גְּדוּלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִמַּעֲשִׂים טוֹבִים,

שָׂאִין לָךְ גְּדוּל בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים יוֹתֵר מִמַּשָּׁה רַבִּינוּ,

אִף עַל פִּי כֵן, לֹא נִעְנָה אֶלָּא בַּתְּפִלָּה, שְׁנֵאמַר:

אֵל תוֹסֵף דְּבַר אֵלִי

20

וּסְמִיךְ לִי,

עֲלֵה רֹאשׁ הַפְּסָגָה.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

גְּדוּלָה תַּעֲנִית יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה.

25

מֵאֵי טַעְמָא?

זֶה בְּגוּפוֹ וְזֶה בְּמַמוֹנוֹ.

וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

גְּדוּלָה תְּפִלָּה יוֹתֵר מִן הַקְּרָבָנוֹת, שְׁנֵאמַר:

30

לְמָה לִי רַב זְבַחְיָכֶם,

וּכְתִיב:

וּבְפָרְשֵׁיכֶם כַּפִּיכֶם.

אמר רבי יוחנן:

כל כהן שהרג את הנפש, לא ישא את כפיו, שנאמר:
יהיכם דמים מלאו.

5 ואמר רבי אלעזר:

מיום שחרב בית המקדש, ננעלו שערי תפלה, שנאמר:
גם כי אצעק ואשוע שתם תפלתי.
ואף על פי ששערי תפלה ננעלו,
שערי דמעה לא ננעלו, שנאמר:

10 שמעה תפלתי יי ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש.
רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא, משום שנאמר:
סכתה בענן לך מעבור תפלה.

ואמר רבי אלעזר:

15 מיום שחרב בית המקדש,
נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים,
שנאמר:

ואתה קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר.

20 אמר רבי חנין אמר רבי חנינא:

כל המאריך בתפלתו, אין תפלתו חוזרת ריקם.
מנא לן?

ממשה רבינו, שנאמר:

ואתפלל אל יי,

25 וכתוב בתורה:

וישמע יי אלי גם בפעם ההיא.

איני? והא אמר רבי חי'א בר אבא אמר רבי יוחנן:

כל המאריך בתפלתו ומעין בה,

סוף בא ליהי כאב לב, שנאמר:

30 תוחלת ממשכה מחלה לב.

מאי תקנתיה?

יעסק בתורה, שנאמר:

ועץ חיים תאנה באה,
ואין עץ חיים אלא תורה, שנאמר:
עץ חיים היא למחזיקים בה.
לא קשיא:

5

הא דמאריך ומעין בה,
הא דמאריך ולא מעין בה.

אמר רבי חמא ברבי חנינא:
אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה,
יחזור ויתפלל, שנאמר:
קנה אל יי תזק ונאמץ לבך וקנה אל יי.

10

תנו רבנן:

ארבעה צריכין תזיק, ואלו הן:
תורה, ומעשים טובים, תפלה, ודרך ארץ.
תורה ומעשים טובים מניין?
שנאמר:

15

רק תזק ונאמץ מאד לשמר ולעשות ככל התורה,
תזק בתורה, ונאמץ במעשים טובים.
תפלה מניין?

20

שנאמר:
קנה אל יי תזק ונאמץ לבך וקנה אל יי.
דרך ארץ מניין?
שנאמר:

25

תזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלהינו,
וייעשה הטוב בעיניו.

ותאמר ציון עזבני יי ואדני שכחני.
הינו עזובה הינו שכוחה!

30

אמר גיש לקיש:
אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא:
רבנו של עולם,

אדם נושא אשה על אשתו ראשונה,

זוכר מעשה הראשונה,

אתה עצובתני ושכחתני!

אמר לה תקדוש ברוך הוא:

5 בתי, שנים עשר מזלות בראתי ברקיע,

ועל כל מזל ומזל, בראתי לו שלשים חיל,

ועל כל חיל וחיל, בראתי לו שלשים לגיון,

ועל כל לגיון ולגיון, בראתי לו שלשים רהטון,

ועל כל רהטון ורהטון, בראתי לו שלשים קרטון,

10 ועל כל קרטון וקרטון, בראתי לו שלשים גסטרא,

ועל כל גסטרא וגסטרא,

תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים,

כנגד ימות החמה.

וכלן לא בראתי אלא בשבילך,

15 ואת אמרת עצובתני ושכחתני!

התשפח אשה עולה.

אמר הקדוש ברוך הוא:

כלום אשפח עולות אילים ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר?

20 אמרה לפניו:

רבוננו של עולם,

הואיל ואין שכתה לפני כסא כבודך,

שמא לא תשפח לי מעשה העגל?

אמר לה:

25 גם אלה תשפחנה.

אמרה לפניו:

רבוננו של עולם,

הואיל ויש שכתה לפני כסא כבודך,

שמא תשפח לי מעשה סיני?

30 אמר לה:

ואנכי לא אשפחך.

והינו דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא:

מאי הכתיב:

גם אלה תשכחנה?

זה מעשה העגל,

ואנכי לא אשכחך?

זה מעשה סיני.

5

תסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת.

מנא הני מלי?

אמר רבי יהושע בן לוי:

אמר קרא:

אשרי יושבי ביתך.

ואמר רבי יהושע בן לוי:

המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו, שנאמר:

אף צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

תניא נמי הכי:

15

המתפלל צריך שישקא שעה אחת קודם תפלתו,

ושעה אחת אחר תפלתו.

קודם תפלתו מנין?

שנאמר:

אשרי יושבי ביתך.

לאחר תפלתו מנין?

דכתיב:

20

אף צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך.

תנו רבנן:

25

תסידים הראשונים,

היו שוהין שעה אחת,

ומתפללין שעה אחת,

וחזרין ושוהין שעה אחת.

30

וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה,

תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית?

אלא, מתוך שתסידים הם,

לְאוּ.

וְאִם הָיִיתָ מְחֻזָּר לּוֹ, מָה הָיוּ עוֹשִׂים לָךְ?

אָמַר לוֹ:

הָיוּ חוֹתְכִים אֶת רֹאשִׁי בְּסִיף.

5

אָמַר לוֹ:

נִתְלָא הַבְּרִים קַל וְחֹמֶר,

וּמָה אַתָּה, שְׁהִיִּיתָ עוֹמֵד לְפָנַי מִלֶּךְ בְּשֵׁר וְדָם,

שְׁהִיִּים כָּאֵן וּמִחַר בְּקִבְרִי,

כִּף אָנִי, שְׁהִיִּיתִי עוֹמֵד לְפָנַי מִלֶּךְ מַלְכֵי תַמְלָכִים,

10

הַקְדוּשׁ כְּרוּף הוּא, שֶׁהוּא חֵי וְקַיִם לְעַד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים,

עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה!

מִיָּד נִתְפִּיס אוֹתוֹ הַשֵּׁר, וְנִפְטָר אוֹתוֹ תְּסִיד לְבֵיתוֹ לְשִׁלּוּם.

אָפְלוּ נִחַש כְּרוּף עַל עֶקְבוֹ לֹא יִפְסִיק.

15

אָמַר רַב שֵׁשֶׁת:

לֹא שָׁנוּ אֶלָּא נִחַש, אֲבָל עֶקְרֵב, פּוֹסֵק.

מִיִּתְבִּי:

נִפְל לְגוֹב אֲרִיּוֹת, אֵין מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת,

20

נִפְל לְחַפִּירָה מְלֶאֶה נִחָשִׁים וְעַקְרָבִים,

מְעִידִין עָלָיו שְׁמַת.

שְׂאֵנִי הִתָּם, דְּאֵגֵב אִיצְצָא מְזִקִּי.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק:

רָאָה שְׁוֹרִים, פּוֹסֵק,

25

דִּתְנִי רַב אוֹשְׁעִיא:

מְרַחֲקִין מִשׁוֹר תָּם תְּמַשִּׁים אִמָּה,

וּמִשׁוֹר מוֹעֵד כַּמְלָא עֵינָיו.

תִּנָּא מְשַׁמֵּיה דְרַבִּי מֵאִיר:

רִישׁ תּוֹרָא בְּדִקּוּלָא סְלִיק לְאַגְרָא וּשְׂדֵי דְרַגְנָא מִתּוֹתָךְ.

30

אָמַר שְׁמוּאֵל:

הִנֵּי מְלִי, בְּשׁוֹר שְׁחַר וּבְיוֹמֵי נִיסָן,

מִפְּנֵי שְׁהַשְׁטָן מְרַקֵּד לוֹ בֵּין קַרְנָיו.

תנו רבנן :

מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבירות.

באו והודיעו לו לרבי חנינא בן דוסא,

אמר להם :

הראו לי את חורו !

הראוהו את חורו, נתן עקבו על פי החור.

יצא ונשכו, ומת אותו ערוד.

נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש.

אמר להם :

ראו בני, אין ערוד ממית, אלא החטא ממית.

באותה שעה אמרו :

אוי לו לאדם שפגע בו ערוד,

ואוי לו לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא.

מתניתין :

מזכירין גבורות גשמים בתחית המתים,

ושאלה בברכת השנים,

והבדלה בחונן הדעת,

רבי עקיבא אומר :

אומרה ברכה רביעית בפני עצמה,

רבי אליעזר אומר : בהודיה.

גמרא :

מזכירין גבורות גשמים.

מאי טעמא ?

אמר רב יוסף :

מתוך ששקולה בתחית המתים,

לפיכך קבעוה בתחית המתים.

ושאלה בברכת השנים.

מאי טעמא?

אמר רב יוסף:

מתוך שהיא פרנסה,

לפיכך קבעוה בברכת פרנסה.

5

הבדלה בחוץ הדעת.

מאי טעמא?

אמר רב יוסף:

מתוך שהיא חקמה,

קבעוה בברכת חקמה.

10

ורבנן אמרי:

מתוך שהיא חול,

לפיכך קבעוה בברכת חול.

15

אמר רבי אלעזר:

גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול.

ואמר רבי אלעזר:

גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנגאמר:

כי אל דעות יי.

20

וכל מי שאין בו דעה, אסור לרחם עליו, שנגאמר:

כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עשהו,

אמר רבי אלעזר:

גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות, שנגאמר:

פעלת יי מקדש יי.

25

ואמר רבי אלעזר:

כל אדם שיש בו דעה, כאלו נבנה בית המקדש בימיו:

דעה נתנה בין שתי אותיות, מקדש נתן בין שתי אותיות.

מתקיף לה רב אטא קרחינא:

אלא מעתה, גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות,

30

שנגאמר: אל נקמות יי!

אמר ליה:

אין, במלתה מיהא גדולה היא.

וְהִינוּ דֹאֲמַר עוֹלָא,
שְׁתֵּי נְקֻמוֹת הִלְלוּ לְמָה?
אַחַת לְטוֹבָה וְאַחַת לְרָעָה;
לְטוֹבָה דְּכִתִּיב:

5

הוֹפִיעַ מִהֵר פְּאָרָן,
לְרָעָה דְּכִתִּיב:
אַל נְקֻמוֹת יִי אֵל נְקֻמוֹת הוֹפִיעַ.

רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר:

10

אוֹמְרָהּ בְּרַכָּה רַבִּיעִית בְּפָנָי עֲצֻמָּה.

אָמַר לִיה רַב שְׁמֹן בַּר אֲבָא לְרַבִּי יוֹחָנָן:
מִכְדֵּי, אֲנָשִׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה תִּקְנֵנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל
בְּרַכּוֹת וּתְפִלוֹת קִדְּשׁוֹת וְהַבְּדִלוֹת.

15

נְחֹזִי הֵיכָן תִּקְוִין!

אָמַר לִיה:

בַּתְּחִלָּה, קְבַעוּהָ בַּתְּפִלָּה;

הֶעֱשִׂירוּ, קְבַעוּהָ עַל הַכּוֹס;

הֶעֱנֵנוּ, חֲזְרוּ וּקְבַעוּהָ בַּתְּפִלָּה,

20

וְהֵם אָמְרוּ:

הַמְּבַדִּיל בַּתְּפִלָּה, צְרִיף שְׂיִבְהִיל עַל הַכּוֹס.

אֲתַמַּר נְמִי:

אָמַר רַבִּי חִזָּא בַּר אֲבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

אֲנָשִׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָּה תִּקְנֵנוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל

25

בְּרַכּוֹת וּתְפִלוֹת, קִדְּשׁוֹת וְהַבְּדִלוֹת.

בַּתְּחִלָּה, קְבַעוּהָ בַּתְּפִלָּה;

הֶעֱשִׂירוּ, קְבַעוּהָ עַל הַכּוֹס;

חֲזְרוּ וְהֶעֱנֵנוּ, קְבַעוּהָ בַּתְּפִלָּה,

וְהֵם אָמְרוּ:

30

הַמְּבַדִּיל בַּתְּפִלָּה, צְרִיף שְׂיִבְהִיל עַל הַכּוֹס.

אֲתַמַּר נְמִי:

רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאֲמָרֵי תְרוּנֵיהוּ:

המבדיל בתפלה, צריך שיבדיל על הכוס.

אמר רבא:

ומותבינן אשמעתין:

טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחית המתים,

5

ושאלה בברכת השנים,

מחזירין אותו,

והבדלה בחונן הדעת,

אין מחזירין אותו, מפני שיכול לאומרה על הכוס.

לא תימא מפני שיכול לאומרה על הכוס,

10

אלא אימא מפני שאומרה על הכוס.

אתמר גמי:

אמר רבי בנימין בר יפת:

שאל רבי יוסי את רבי יוחנן בצידן,

ואמרי לה רבי שמעון בן יעקב דמן צור את רבי יוחנן,

15

ואנא שמעית:

המבדיל בתפלה, צריך שיבדיל על הכוס או לא?

ואמר ליה:

צריך שיבדיל על הכוס.

20

אבעיא להו:

המבדיל על הכוס מהו שיבדיל בתפלה?

אמר רב נחמן בר יצחק:

קל נחמר מתפלה,

ומה תפלה, דעקר תקנתא היא,

25

אמרי המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס,

המבדיל על הכוס, דלאו עקר תקנתא היא, לא כל שפן!

תני רבי אחא אריכא קמיה דרב חיננא:

המבדיל בתפלה משבח יותר ממי שיבדיל על הכוס,

ואם הבדיל בזו ובזו, ינוחו לו ברכות על ראשו.

30

הא גופה קשיא,

אמרת המבדיל בתפלה משבח יותר ממי שיבדיל על הכוס,

אלמא תפלה לחודה סגי,

וְהָדָר תִּגְי אִם הַבְּהִיל בְּזוֹ וּבְזוֹ יִנּוּחוּ לוֹ בְּרִכּוֹת עַל רֹאשׁוֹ,
וְכִינּוֹן דִּנְפִיק לִיהּ בְּחֻדָּא אַפְטֵר וְהוּיָא בְּרִכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה,
נְאֻמַר רַב וְאִיתִימָא רִישׁ לְקִישׁ,

וְאֻמְרִי לֵהּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ דְּאֻמְרִי תַרְוַיְהוּ:

5

כָּל תַּמְבָּרְךָ בְּרִכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה עוֹבֵר מְשׁוּם לֹא תִשָּׂא!
אַלְא, אִימָא קָכִי:

אִם הַבְּהִיל בְּזוֹ וְלֹא הַבְּהִיל בְּזוֹ, יִנּוּחוּ לוֹ בְּרִכּוֹת עַל רֹאשׁוֹ.

בְּעָא מַנִּיהּ רַב חֲסֵדָא מֵרַב שְׁשֵׁת:

10

טְעָה בְּזוֹ וּבְזוֹ מַהוּ?

אָמַר לִיהּ:

טְעָה בְּזוֹ וּבְזוֹ, חוּזַר לְרֹאשׁ. [לג:]

אָמַר לִיהּ רַבִּינָא לְרַבָּא:

הַלְכְתָּא מַאי?

15

אָמַר לִיהּ:

כִּי קִדּוּשׁ,

מַה קִדּוּשׁ, אָף עַל גַּב דְּמִקְדָּשׁ בְּצִלוֹתָא, מִקְדָּשׁ אַכְסָא,

אָף הַבְּהִילָה נְמִי, אָף עַל גַּב דְּמִבְּהִיל בְּצִלוֹתָא, מִבְּהִיל אַכְסָא.

20

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר:

בְּהוֹדְעָה.

רַבִּי יִירָא הָהּ רַכִּיב תַמְרָא,

הָהּ קָא שְׁקִיל וְאָזִיל רַבִּי חֵיָא בַר אַבִּין בְּתַרְיָה,

25

אָמַר לִיהּ:

וְדַאי דְאֻמְרִיתוּ מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי יוֹחָנָן,

הַלְכָה כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיוֹם טוֹב שְׁחַל לְהִיּוֹת אַחַר הַשְּׂבֵת.

אָמַר לִיהּ:

אֵין.

30

הַלְכָה, מִכְּלָל דְפְלִיגִי!

וְלֹא פְלִיגִי? וְהָא פְלִיגִי רַבָּנָן!

אָמַר דְפְלִיגִי רַבָּנָן בְּשַׁעַר יְמוֹת הַשְּׁנָה,

ביום טוב שתל להיות אחר השבת מי פליגי?

וקא פליג רבי עקיבא!

אטו כל השנה כלה מי עבדינן כרבי עקיבא,

השתא ניקו ונעביד כנתייה!

5 כל השנה כלה, מאי טעמא לא עבדינן כרבי עקיבא?

דתמני סרי תקון תשסרי לא תקון;

הכא נמי, שב תקון תמני לא תקון!

אמר ליה:

לאו "הלכה" אתמר אלא "מטין" אתמר.

10 דאתמר:

רבי יצחק בר אבדימי אמר משום רבינו:

הלכה ואמרי לה מטין.

רבי יוחנן אמר:

מודים.

15 ורבי חיא בר אבא אמר:

נראין.

אמר רבי זירא:

נקוט דרבי חיא בר אבא בידך,

הדיק וגמר שמעתא מפומא דמריה,

20 שפיר כרחבא דפומבדיתא.

האמר רחבא אמר רב יהודה:

תר הבית סטיו כפול הנה,

והנה סטיו לפנים מסטיו.

אמר רב יוסף:

25 אנא לא האי ידענא, ולא האי ידענא,

אלא מהרב ושמואל ידענא דתקיננו לן מרגניתא בבבל:

ותודיענו יי אלהינו את משפטי צדקך,

ותלמדנו לעשות חקי רצונך,

ותנחילנו זמני ששון וימי נדבה,

30 ותורישנו קדשת שבת וכבוד מועד ותגיגת הרגל.

בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת,

ואת יום השביעי, מששת ימי המעשה קדשת,

הַבְּהִלְתָּ וְקִדַּשְׁתָּ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשֶׁךָ,
וַתִּתֵּן לָנוּ וְכוּ'.

מִתְנִיתִין:

5

הָאוֹמֵר:

עַל קֵן צַפּוֹר יִגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ,

וְעַל טוֹב יִזְכֹּר שְׁמֶךָ,

מוֹדִים מוֹדִים,

מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ.

10

גֹּמְרָא:

בְּשִׁלְמָא, "מוֹדִים מוֹדִים" מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ,

מִשׁוּם דְּמִיחְזִי כְּשִׁיתִי רְשִׁיחָא;

"וְעַל טוֹב יִזְכֹּר שְׁמֶךָ" נְמִי,

15

מִשְׁמַע עַל הַטּוֹבָה, וְלֹא עַל הָרַעָה, וַתִּנָּן:

חַיֵּב אָדָם לְבָרַךְ עַל הָרַעָה כְּשֵׁם שְׁמִבְרַךְ עַל הַטּוֹבָה,

אַלֵּא "עַל קֵן צַפּוֹר יִגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ", מֵאִי טַעֲמָא?

20

פְּלִיגִי בַּה תְּרִי אַמּוֹרָאִי בְּמַעְרְבָא,

רַבִּי יוֹסִי בַר אַבִּין וְרַבִּי יוֹסִי בַר זְבִידָא;

חַד אָמַר:

מִפְּנֵי שְׁמַטִּיל קִנְיָא בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית,

וְחַד אָמַר:

מִפְּנֵי שְׁעוֹשֵׂה מִדּוּתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמִים,

25

וְאֵינָן אַלֵּא גְזֵרוֹת.

הֵהוּא דְּנִחִית קַמִּיה דְּרַבָּה וְאָמַר:

אַתָּה חֲסֵתָ עַל קֵן צַפּוֹר, אַתָּה חוֹס וְרַחֵם עָלֵינוּ,

אָמַר רַבָּה:

30

כַּמָּה יָדַע הָאִי צַרְבָּא מוֹרְבָנָן לְרַצוּנֵי לְמַרְיָה!

אָמַר לִיָּה אַבְיִי:

וְהָא "מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ" תִּנָּן!

ורבקה נמי, לחדודי לאבני הוא הבעי.

ההוא דנחית קמיה דרבי חנינא, אמר:

האל הגדול הגבור והנורא,

5 והאדיר, והעזוז, והיראוי, החזק, והאמיץ, והודאי, והנכבד.
המתין לו עד הסיים.

כי סיים, אמר ליה:

סימתינהו לשבחי דמרה? למא לי פלי האי?

אנן, הני תלת דאמרינן,

10 אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא,

ונתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה,

לא הוינן יכלין למימר להו,

ונאת אמרת פלי האי ואזלת!

משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב,

15 והיו מקלסין אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו?

ואמר רבי חנינא,

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, שנאמר:

ועתה ישראל מה יי אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה.

20 אטו יראת שמים מלתא זוטרתא היא!

והאמר רבי חנינא משום רבי שמעון בן יוחי:

אין לו להתקדוש ברוח הוא בבית גנזיו

אלא אוצר של יראת שמים, שנאמר:

יראת יי היא אוצרו.

25 אין, לגבי משה, מלתא זוטרתא היא,

האמר רבי חנינא:

משל לאדם שמבקשים ממנו פלי גדול, ויש לו,

דומה עליו ככלי קטן;

קטן, ואין לו, דומה עליו ככלי גדול.

30

מודים מודים, משתקין אותו.

אמר רבי זירא:

כל האומר "שמע שמע" כאומר "מודים מודים" דמי.

מיתבי:

5 תקורא את שמע וכופלה הרי זה מגנה.
מגנה הוא דהוי, שתוקי לא משתקינן ליה!
לא קשיא:

הא דאמר מלתא מלתא ותני לה,
והא דאמר פסוקא פסוקא ותני ליה,
10 אמר ליה רב פפא לאביי:

ודלמא מעקרא לא פגן דעתיה ולבסוף פגן דעתיה?
אמר ליה: [לד].

חברותא כלפי שמיא מי איכא?
אי לא פגן דעתיה מעקרא,
15 מחינן ליה במרוזפתא דנפתא עד דמכונן דעתיה.

מתניתין:

העובר לפני התבה וטעה, יעבור אחר תחתיו,
ולא יחא סרבן באותה שעה.

20 מנין הוא מתחיל?
מתחלת הברכה שטעה בה.

העובר לפני התבה,
לא יענה אחר הכהנים "אמן", מפני הטרוף.

ואם אין שם פהן אלא הוא, לא ישא את כפיו.
25 ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו, רשאי.

גמרא:

תנו רבנן:

העובר לפני התיבה צריך לסרב,
30 ואם אינו מסרב,

דומה לתבשיל שאין בו מלח,
ואם מסרב יותר מדאי,

דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח.

כיצד הוא עושה?

פעם ראשונה, סרב, שניה, מהבהב,

שלישית, פושט את רגליו ויורד.

תנו רבנן:

5

שלשה רבן קשה ומעוטן יפה, ואלו הן:

שאור, ומלח, וסרבנות.

אמר רב הונא:

טעה בשלש ראשונות, חוזר לראש,

10

באמצעיות, חוזר לאתה חונן,

באחרונות, חוזר לעבודה.

ורב אסי אמר:

אמצעיות, אין להן סדר.

מתיב רב ששת,

15

מהיכן הוא חוזר? מתחלת הברכה שטעה זה.

תויבכתא דרב הונא!

אמר לך רב הונא,

אמצעיות פלהו תדא ברכתא נינהו.

אמר רב יהודה:

20

לעולם אל ישאל אדם צרכיו,

לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות, אלא באמצעיות,

דאמר רבי חנינא:

ראשונות, דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו,

אמצעיות, דומה לעבד שמבקש פרס מרבו,

25

אחרונות, דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו.

תנו רבנן:

מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר,

והיה מאריך יותר מדאי,

אמרו לו תלמידיו:

30

רבינו, כמה ארך הוא זה!

אמר להם:

כלום מאריך יותר ממשה רבינו, הכתיב ביה:

את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר התנפלת.

שוב מעשה בתלמיד אחד
שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר,
והיה מקצר יותר מדאי.
אמרו לו תלמידיו:
כמה קצרן הוא זה!
אמר להם:
כלום מקצר יותר ממשה רבינו, הכתיב:
אל נא רפא נא לה.

אמר רבי יעקב אמר רב חסדא:
כל המבקש רחמים על חברו,
אין צריך להזכיר שמו, שנאמר:
אל נא רפא נא לה.
ולא קמדכר שמה דמרים:

תנו רבנן:
אלו ברכות שאדם שוחה בהן:
באבות תחלה וסוף, בהודאה תחלה וסוף.
ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה
ובתחלת כל ברכה וברכה,
מלמדין אותו שלא ישחה.

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא:
הדיוט, כמו שאמרנו; [לד]:
בהן גדול, בסוף כל ברכה וברכה;
והמלך, תחלת כל ברכה וברכה וסוף כל ברכה וברכה.
אמר רבי יצחק בר נחמני:

לדידי מפרשא לי מניה דרבי יהושע בן לוי:
הדיוט, כמו שאמרנו,
בהן גדול, תחלת כל ברכה וברכה,

המלך, כיון שפרע, שוב אינו זוקף, שנאמר:
ויהי ככלות שלמה להתפלל אל יי את כל התפלה והתחנה הזאת,
קם מלפני מזבח יי מפרע על ברקיו.

5 תנו רבנן:

קידה, על אפים, שנאמר:
ותקד בת שבע אפים ארץ,
כריעה, על ברקים, שנאמר:
מפרע על ברקיו,

10 השתחוואה, זו פשוט ידים ורגלים, שנאמר:
הבוא נבוא אני ואמך ואחיד להשתחות לך ארצה.

אמר רב תיא בריה דרב הונא:
תזינא להו לאבני ורבא המצלו אצלו.
תני תדא:

15 תפורע בהודאה, הרי זה משבח.
ותניא אידך:
הרי זה מגנה!

לא קשיא:
הא בתחלה, הא לבסוף.

20 רבא פרע בהודאה תחלה וסוף.
אמרי ליה רבנן:

אמאי קא עביד מר הכי?
אמר להו:

25 תזינא לרב נחמן דכרע,
ותזינא ליה לרב ששת דקא עבד הכי.
וקתניא:

תפורע בהודאה, הרי זה מגנה.
ההיא, בהודאה שפתלל.
וקתניא:

30 תפורע בהודאה ובהודאה של תלל,
הרי זה מגנה!
כי תניא ההיא, בהודאה דברכת המזון.

מתניתין:

המתפלל וטעה, סימן רע לו ;
ואם שלית צבור הוא, סימן רע לשולחיו,
מפני ששלוחו של אדם כמותו.
אמרו עליו, על רבי חנינא בן דוסא,
שהיה מתפלל על החולים, ואומר:
זה חי וזה מת.

5

אמרו לו:

מנין אתה יודע?

10

אמר להם:

אם שגורה תפילתי בפי, יודע אני שהוא מקבל;
ואם לאו, יודע אני שהוא מטורף.

15

גמרא:

אהיא?

אמר רבי תיא אמר רב ספרא משום תד דבי רבי:
באבות.

איכא דמתני לה אבריתא:

20

המתפלל צריך שיכונן את לבו בכלן,
ואם אינו יכול לכונן בכלן,
יכונן את לבו באחת.

אמר רבי תיא אמר רב ספרא משום תד דבי רבי:
באבות.

25

אמרו עליו על רבי חנינא וכו'.

מנא הני מלי?

אמר רבי יהושע בן לוי:

30

דאמר קרא:

בורא ניב שפתים

שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי ורפאתיו,

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

כל הנביאים כלן לא נתנבאו
אלא למשיא בתו לתלמיד חכם,
ולעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים,
ולמהנה תלמידי חכמים מנכסיו.

5

אבל תלמידי חכמים עצמן,

עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחפה לו.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

כל הנביאים כלן לא נתנבאו אלא לימות המשיח,
אבל לעולם הבא,

10

עין לא ראתה אלהים זולתך,

ופליגא דשמואל, דאמר שמואל:

אין בין העולם הזה לימות המשיח

15

אלא שעבוד מלכיות בלבד, שנאמר:

כי לא יחדל אביון מקרב הארץ.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

כל הנביאים כלן לא נתנבאו אלא לבצלי תשובה,
אבל צדיקים גמורים, עין לא ראתה אלהים זולתך.

20

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו:

מקום שבצלי תשובה עומדין,

צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר:

שלום שלום לרחוק ולקרוב.

25

לרחוק ברישא, ונהדר לקרוב.

ורבי יוחנן אמר לך:

מאי רחוק? שהיה רחוק מדבר עברה מעקרא,

ומאי קרוב? שהיה קרוב לדבר עברה ונתרחק ממנו.

30

השתא מאי "עין לא ראתה"?

אמר רבי יהושע בן לוי:

זֶה יֵינן הַמְשָׁמֵר בְּעֵנְבָיו מִשֵּׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית.

רַבִּי שְׂמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר:

זֶה עֵדֶן, שְׁלֹא שְׁלֹטָה בּוֹ עֵין כָּל בְּרִיָּה.

שָׁמָּא תֵּאמַר, אָדָם הִרְאִישׁוֹן הֵיכָן הָיָה?

בְּגֵן,

וְשָׁמָּא תֵּאמַר, הוּא גֵן הוּא עֵדֶן,

תִּלְמַד לֹמַד, וְנִהְיֶה יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגֵּן,

גֵּן לְחֹדֶר וְעֵדֶן לְחֹדֶר.

5

תָּנוּ רַבָּנָן:

מַעֲשֵׂה שְׁחֵלָה בְּנוֹ שֶׁל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל.

שָׁגַר שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמִים אֶצֶל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא,

לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים.

כִּיִּן שָׂרְאָה אוֹתָם, עָלָה לְעַלְיָה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים.

בִּירִידָתוֹ אָמַר לָהֶם:

לְכוּ, שְׁחַלְצוּהוּ חַמָּה.

אָמְרוּ לוֹ:

וְכִי נָבִיא אַתָּה?

אָמַר לָהֶן:

לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי, אֲלֵא כֹּף מְקַבְּלָנִי:

אִם שָׁגוּרָה תִּפְלְתִי בְּפִי, יוֹדֵעַ אָנִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל,

וְאִם לֹא, יוֹדֵעַ אָנִי שֶׁהוּא מְטַרֵף.

יִשְׁבוּ וְכַתְּבוּ וְכוֹנוּ אוֹתָהּ שְׁעָה,

וּכְשִׁבְּאוּ אֶצֶל רַבֵּן גַּמְלִיאֵל, אָמַר לָהֶן:

הָעֲבוּדָה! לֹא חִסְרָתָם וְלֹא יִתְרָתָם,

אֲלֵא כֹּף הָיָה מַעֲשֵׂה:

בְּאוֹתָהּ שְׁעָה חִלְּצוּהוּ חַמָּה וְשָׂאֵל לָנוּ מִיָּם לְשִׁתּוֹת.

15

20

25

וְשׁוֹב מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוּסָא,

שֶׁהֵלֵךְ לְלַמֵּד תּוֹרָה אֶצֶל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי,

וְחֵלָה בְּנוֹ שֶׁל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַפְּאִי.

אָמַר לוֹ:

30

חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה!
הניח ראשו בין ברקיו ובקש עליו רחמים, ויחיה.

אמר רבן יוחנן בן זכאי:

אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברקיו כל היום פלו,
לא היו משגיחים עליו.

5

אמרה לו אשתו:

וכי חנינא גדול ממך?

אמר לה:

לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך,

10

ואני דומה כשר לפני המלך.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות, שנאמר:

וכוין פתיחן לה בעלייתה נגד ירושלים.

15

אמר רב פהנא:

חציף עלי מאן המצלי בבקתא.

ואמר רב פהנא:

חציף עלי מאן דמפרש חטאיה, שנאמר:

אשרי נשוי פשע כסוי חטאה.

20

הדרבן עלך אין עומדין

[לה.]